IS-SALIB IMQADDES

(3 ta' Mejju)

Meta Sidna Ġesù Kristu miet, Jusef t'Arimatija, mar quddiem il-Ħâkem, Pilatu, u talbu l-ġisem mejjet tiegħu, ħalli jidfnu hu. U fil-ħin li Jusef niżżel lil Ġesù mis-salib, is-sallâba niżżlu wkoll liż-żewġ ħallelin, billi kisrulhom il-għadam ta' wirkejhom, u tefgħuhom imutu x'imkien.

IL-LIĠI U L-MISRAĦ

Issa, is-slaleb li fuqhom kien ikun miet xi ħadd kienu jkunu magħduda bi mniġġsa, mil-Liġi tal-Lhud. Għalhekk, kull min imisshom kien jitniġġes, u jkollu jinħasel ġismu kollu u jdum tmint ijiem maqtugħ min-nies (Talmud, Sanħedrin, XV, 9 u VI 15). Għal dan is-slâleb kienu jordmuhom mill-aktar fis li jistgħu ħdejn l-imkien fejn ikun sar it-tislib. U hekk għamlu s-sallâba bis-slaleb ta' Ġesù u tal-ħallelin: tefgħuhom ġewwa bir u radmuhom minnufih.

Fejn sallbu lil Ġesù kien misraħ, magħluq minn tliet naħât, quddiem wieħed mill-bibien tal-belt. Minn żewġ naħât kellu s-sur, u min-naħa kellu blat għoli, maqtugħ. Ġewwa dan il-misraħ kienu jagħmlu bħal suq. F'nofsu kien hemm blata, għolja xi ħmistax-il xiber, u fuqha sallbu lil Ġesù u lill-ħallelin, biex jarahom kulħadd.

AELIA CAPITOLINA

Fis-sena 70 wara Kristu, Titu waqqa' Ġerusalem kollha u ma ħalliex li fiha jgħammru nies; imma ftit fuq ħamsin sena wara, l-Imperatur ta' Ruma, Adrijanu, reġa' bena Ġerusalem mill-ġdid, u biex il-Lhud ma jidħlux fiha, bnieha bħala belt Rumana, u taha isem Ruman ukoll: Elja Kapitolina.

Mit-tul tal-belt kollha, minn bieb sa bieb, fetaħ triq, twila u dritta xemgħa, u waqqaf sarbut kolonni fuq kull naħa tat-triq. F'nofs il-misraħ li kienu sallbu fih lil Ġesù, għamlu bħal setaħ, billi bnew żewġ ħitan, wieħed quddiem l-ieħor, u bejniethom imlewh bit-torba u ż-żrar. Hekk il-Qabar fejn difnu lil Ġesù u l-blata fejn sallbuh, sfaw mirduma, u fuq ta' l-ewwel twaqqaf midbaħ lil alla Jupiter u fuq ta' l-aħħar lil alla Venus. U madwarhom tħawlu s-siġar u twaħħlu l-bankijiet.

Hekk, il-misraħ li semmejna l-ewwel, fejn sallbu lil Ġesù, ingħamel *Forum*, jiġifieri, misraħ imżejjen u mirqum, li jaqdi ta' qorti, ta' knisja u ta' suq. F'kelma waħda: tokk, fejn jinġemgħu n-nies.

TFITTIX U SEJBA

Ftit wara s-sena 300, Santa Liena saret Nisranija, u marret Ġerusalem u riedet tibni knisja kbira, jew bażilika fuq l-imkien innifsu fejn Ġesù kien miet u difnuħ. Għalhekk amret li jitwaqqgħu l-ħitan li kien bena Adrijanu u jitħammlu t-torba u ż-żrar, u hekk il-Kalvarju, jew Ġilġla, u l-Qabar ta' Kristu, reġgħu nkixfu mill-ġdid.

Hi kienet taf x'kellhom miktub il-Lhud: li s-slaleb għandhom jordmuhom fejn kien ikun sar it-tislib. U billi binha Kostantinu kellu qima kbira għas-salib, li x-xbieha tiegħu kienet dehritlu fis-sema hi u nieżla x-xemx, u

bis-saħħa tiegħu rebaħ lill-egħdewwa, qabbdet lill-ħaddiema jfittxuh. U kif kienu jħaffru l-art, sabu bir, jew ġiebja, mimlija bit-torba u r-radam, u kif kienu jħammluha sabu tliet slaleb: ta' Ġesù u taż-żewġ ħallelin.

Kif ħalla miktub Sant Ambroġ fit-taħdita li qara meta miet l-Imperatur Teodosju (fis-sena 395, xi sittin sena wara l-ġrajja), it-*titulus* jew luħ (tabella), bl-isem u l-ħtija ta' l-imsallab, kienet għadha mwaħħla ma' kull salib. U l-ħsieb ukoll igħidlek li ladarba s-slaleb kienu għar-rimi, is-sallâba, għal fejn jaqilgħu t-*titulus* ma kellhomx.

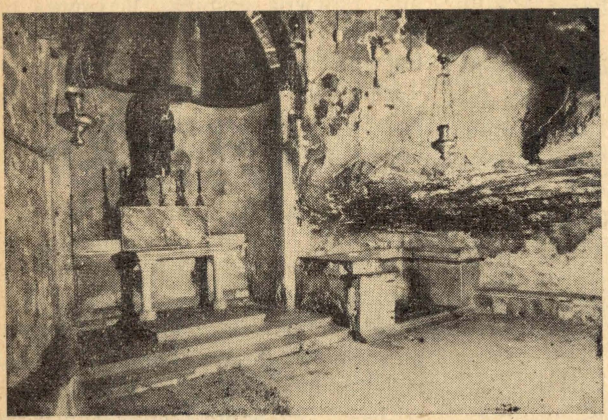

Il-Ġiebja fejn instab is-Salib. (Fuq ix-xellug jidher l-Artal ta' Santa Liena)

X'KITEB SANT'AMBROĠ

Hawn inġibu ftit miill-kliem ta' Sant Ambroġ (mill-"Oratio de Obitu Theodosii") bil-Latin kif inhu miktub, u bil-Malti, ħalli dak li jkun jara b'għajnejh. Fejn hemm it-tikek hemm xi kliem nieqes, biex inżommu fil-qosor kemm jista' jkun. Dan hu:

"Helena...... aperit humum, decutit pulverem; tria patibula confusa reperit. Incerta haeret...... sed certam indaginem Spiritus Sanctus inspirat...... Redit ad Evangelii lectiones. Invenit quia in medio patibulo prelatus titulus erat: JESUS NAZARENUS REX JUDAEORUM. Hinc collecta est series veritatis, et titulo crux patuit Salvatoris.

Bil-Malti jfisser hekk:

"Liena... ħaffret l-art u ħammlet it-trab; sabet tliet ħoxbiet (saratizzi, slaleb) mitfugħa kif ġie ġie. Baqgħet imħassba... imma Ruħ il-Qodos nebbħitha kif kellha ssib is-sewwa... Reġgħet għall-qari ta' l-Evanġelju. Sabet li fil-ħoxba (salib) tan-nofs kien hemm miktub, fuq luħ, fil-għoli: ĠESÙ N-NAZIR, RE TAL-LHUDIN. Minn hekk inqabdet is-sensiela tas-sewwa, u *mill-kitba tal-luħ deher ċar liema kien is-Salib tal-Ħellies*".

FTIT TAT-TIFSIR

Hawn xi ħadd isaqsi: "Ladarba kien hemm il-kitba fit-tabella li kienet għadha mwaħħla mas-slaleb, kif Santa Liena ma għarfithomx mill-ewwel?" It-tweġiba ħafifa. Għax is-slaleb kienu ilhom mirduma qrib it-tliet mitt sena meta sabithom Santa Liena. Il-kitba kienet tkun miktuba bin-nora u matul dak iż-żmien tfiet hekk li ma' l-ew-

wel daqqa ta' għajn ma kenitx tidher, u hekk ma ntebħux biha. Imma meta Santa Liena qrat fl-Evanġelju li fuq ras l-imsallbin kien hemm it-tabelli miktuba, fliet sewwa l-kitba u għarfet liema kien is-Salib ta' Ġesù. Il-luħ ta' Ġesù kien fih tnax-il kelma: erbgħa bil-Lhudi, erbgħa bil-Grieg u erbgħa bil-Latin. Jekk minn dawn it-tnax-il kelma kienet tingħaraf imqar waħda, kien biżżejjed biex jingħaraf is-salib ta' Ġesù.

Il-kelma Latina *patibulum* li nqeda biha Sant Ambroġ, sewwa sew ma tfissirx salib, imma traversa (jew fettieħa, mill-verb *pateo,* tiftaħ beraħ), jiġifieri, kif nitkellmu l-lum, saratizz, li dari kienu jaqflu l-bibien bih minn ġewwa, billi jdaħħluh fil-ħajt, min-naħa għall-oħra, wara l-bieb.

IL-KNEJJES

Santa Liena, lil binha, l-Imperatur Kostantinu, bagħtet tgħidlu li s-Salib instab. U Sant Ambroġ igħid ukoll li ż-żewġ imsiemer li sabet (aktarx imwaħħla wkoll fis-salib, għax kieku ma setgħetx tagħrafhom) għamlithom wieħed ġiem ta' żiemel u l-ieħor waħħlitu f'kuruna u bagħtithom ukoll lil Kostantinu. Għal dan l-Imperatur is-Salib kien għażiż għall-aħħar, għax kif għedna, kien deherlu fis-sema u bis-saħħa tiegħu rebaħ lill-għedewwa. U għalhekk amar li tinbena bażilika kbira u sabiħa fuq il-ġiebja li ġewwa fiha kien instab is-Salib. Il-knisja nbniet u ssemmiet *Martyrion,* u minn nofsha sewwa nbena taraġ għal ġewwa l-ġiebja. U billi l-Qabar fejn difnu lil Ġesù kien hemm fil-qrib, Kostantinu bena knisja oħra madwaru u semmieha *Anastasis,* li tfisser Qawma, għax minn ġewwa dak il-Qabar Ġesù kien qam minn bejn l-imwiet. U billi dawk iż-żewġ knejjes kienu mibnija fi mkien wieħed (l-Anastasis sewwa sew wara l-Martyrion), Kostantinu dawwarhom it-tnejn f'daqqa b'loġoġ sbieħ.

IL-FESTA FIL-ĠIEBJA

Billi l-ġiebja li fiha nstab is-Salib Imqaddes qiegħda ġewwa l-blat, qatt ma ġġarrfet, bħal ma ġġarrfu aktar minn darba ż-żewġ knejjes li semmejna fuq. Imma baqgħet, u għadha sallum, qawwija u sħiħa. U ġewwa fiha għadha ssir, fit-3 ta' Mejju, kull sena, festa kbira, tifkira ta' din is-sejba. Din il-festa ilha ssir minn ftit wara l-ġrajja, għax waħda qaddisa, Santa Silvja, ħalliet miktub kif kienet issir fis-seklu IV, meta kienet fid-dinja hi.

Il-festa tas-Salib, fit-3 ta' Mejju, issir ġewwa l-ġiebja li semmejna, fejn is-Salib instab. Din hija ġiebja tassew, u saħansitra fis-saqaf għad hemm il-fetħa minn fejn kienu jdendlu s-satal biex jimlew. Issa magħmula bħal kappella, u fiha artal u fuqu sura sabiħa tal-bronż, ta' Santa Liena. Din is-sura kienet mogħtija lir-Rħieb Franġiskani minn Massimiljanu Arċiduka ta' l-Awstrja, li wara kien sar Imperatur tal-Messiku u nqatel hemmhekk. Fil-festa r-Rħieb jarmaw il-ġiebja bid-damask mal-ħitan tagħha u jżejnuha bix-xama' u l-ward. Awl il-lejl isir hemm il-Għasar bil-kbir u l-għada fil-għodu Quddiesa Pontifikali mill-Kustodju, jiġifieri, Rejjes ir-Rħieb tal-Qabar ta' Kristu, u jmorru għaliha għadd kbir ta' nies. Ġewwa l-ġiebja, billi magħluqa minn kullimkien, tagħmel ħafna sħana bix-xegħil tax-xama', u l-kant tar-Rħieb u tat-tfal ma jidwix, għax jinħanaq, billi mal-ħitan ikun hemm imdendel id-damask. U billi l-ġiebja ma hix kbira wisq, kotra min-nies li jiġu għall-festa ma jinżlux fiha, imma jibqgħu fil-knisja ta' Santa Liena ta' l-Armeni, qrib il-ġiebja, fuq.

Fra Żarenu, O.F.M.